

## บทที่ ๒

### เปรียบเทียบหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำหลักพุทธธรรมที่สามารถสังเคราะห์เข้ากับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การบริหารจัดการที่ดี เมื่อนำมาใช้ในการดำเนินกิจการโดยอ้อมก่อให้เกิดความเข้มแข็ง มั่งคั่ง และเจริญก้าวหน้าในกิจการนั้น ทำให้เกิด “ความเชื่อถือ” จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องกิจการนั้น ซึ่งองค์ประกอบของธรรมาภิบาล (ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒) ประกอบด้วย ๖ หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ดังผลการสังเคราะห์ต่อไปนี้

#### ๒.๑ หลักพุทธธรรม

การบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์ให้ประสบผลสำเร็จนั้น สมาชิกสหกรณ์ ฝ่ายจัดการ คณะกรรมการ ต้องมีหลักธรรมาธิปไตยที่ทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงานยึดธรรมมาเป็นหลักในการบริหารคือ ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด, วิทยพละกำลังแห่งความเพียร, อนุวัชพละกำลังงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริตและสังคหพละ กำลังสังเคราะห์หรือมนุษย์สัมพันธ์พละหรือกำลังแห่งคุณธรรม ๔ ประการ ผู้บริหารสหกรณ์ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหาร จะสามารถวางแผน จัดองค์การ มอบหมาย อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์<sup>๑</sup> ธรรมที่ส่งเสริมให้การบริหารสหกรณ์เจริญก้าวหน้า มีทั้ง **สุกกธรรม** ธรรมฝ่ายกุศลอันเปรียบด้วยสีขาวและเป็นไปเพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตและ**เทวธรรม** ธรรมที่ทำบุคคลให้เป็นเทวดา หรือให้เป็นผู้รู้เรื่องนอกจากธรรมที่เป็นพื้นฐานของการบริหารงาน โดยมี

##### ๒.๑.๑ อริยทรัพย์ ๗ คือ

ศรัทธา (Faith) หมายถึง ความเชื่อที่มีเหตุผล และมั่นใจในหลักการสหกรณ์, ศีล (Morality) หมายถึง การรักษากาย วาจา ใจ ของตนให้เรียบร้อย มีความประพฤติถูกต้องดีงาม, หิริ (Moral shame) หมายถึง ความละอายต่อบาปและการทำความชั่วของตน, โอตตปปะ (Moral fear)

---

<sup>๑</sup> อัง นวก. (ไทย) ๒๓/๕/๔๓๙-๔๔๑.

หมายถึง ความเกรงกลัวต่อบาปและความชั่วของตน, พาหุสัจจะ (Great learning) หมายถึง ความเป็นผู้ได้ศึกษา ระเบียบข้อบังคับ, จาคะ (Charity) หมายถึง ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก และปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเหตุผล ความถูกต้องและผิด คุณและโทษของสิ่งต่างๆ รู้จักคิดและรู้พิจารณา<sup>๒</sup>

เป้าหมายของสหกรณ์ในการดำเนินงานของหน่วยธุรกิจมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดกำไรสูงสุดและวัดผลสำเร็จในการดำเนินงานจากผลกำไรที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปจัดสรรแบ่งปันแก่ผู้ถือหุ้น สำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์การดำเนินการธุรกิจย่อมต้องมีกำไรเหมือนธุรกิจโดยทั่วไปต่างกันแต่มีเจตนาไม่แสวงหากำไรจากผู้เป็นเจ้าของเนื่องจากองค์ประกอบของธุรกิจมี ๓ ส่วน คือ เจ้าของ ได้แก่ สมาชิกผู้ถือหุ้น, ผู้บริหาร บุคคลที่สมาชิกผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่, ผู้ให้บริการ (ลูกค้า) หรือสมาชิกผู้มาใช้บริการจะเห็นว่าสมาชิกมีบทบาทสำคัญในการดำเนินธุรกิจเพราะเป็นทั้งเจ้าของ ผู้บริหารและลูกค้า ซึ่งแตกต่างจากธุรกิจอื่นที่มีเจ้าของและผู้บริหารเป็นบุคคลเดียวกัน จึงแสวงหาผลกำไรจากลูกค้าซึ่งเป็นบุคคลภายนอก ดังนั้นสหกรณ์ต้องทำธุรกิจโดยยึดหลักของความยุติธรรมไม่จำเป็นต้องแสวงหากำไรจากผู้เป็นเจ้าของและการที่เจ้าของผู้บริหารและลูกค้าเป็นบุคคลเดียวกันนี้ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางธุรกิจของสหกรณ์การที่สหกรณ์ไม่แสวงหากำไรจากผู้เป็นเจ้าของเหมือนธุรกิจอื่นทั่วไป สหกรณ์จึงมี เป้าหมายที่แตกต่างออกไปกล่าวคือการดำเนินธุรกิจที่เน้นความยุติธรรมและเอื้ออำนวยประโยชน์สูงสุดต่อผู้เป็นเจ้าของทำให้ผลกำไรที่เกิดขึ้นเป็นเพียงส่วนเล็มห่างธุรกิจเท่านั้นและเมื่อส่วนเล็มห่างมีมากก็จะนำมาจัดสรรเป็น เงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิก ผู้ใช้บริการกำไรส่วนที่เหลือจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อขยายกิจการและสวัสดิการแก่สมาชิกต่อไปดังนั้นเป้าหมายของสหกรณ์คือการสร้างความอยู่ดี กินดีและมีสันติสุขของมวลสมาชิก

เบญจศีลหรือศีล ๕ คำว่า "ศีล" ได้แก่ ข้อประพฤติข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ "ศีล" ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น แปลว่า เย็นศิระ เกษม สุข อดทน ความสำรวม ความไม่ก้าวล่วงละเมิด เป็นต้น เบญจศีลเป็นวินัยได้แก่ข้อห้าม หรือระเบียบควบคุม มิให้ตัวเรตกไปสู่ความชั่ว

**เบญจศีลหรือศีล ๕<sup>๓</sup>** หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยการรักษากฎตามระเบียบวินัยข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่

<sup>๒</sup> อ. สดตก.(ไทย) ๒๓/๓/๕-๘.

<sup>๓</sup> ที.ปา.(ไทย) ๑๑๓/๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

ในความไม่เปื่อยเนิ่น เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน, เว้นจากการถือเอาของที่เรามิได้ให้เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน, เว้นจากการประพฤติดินในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน, เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และเว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทการดำเนินการสหกรณ์จำเป็นต้องยึดมั่นถ้อยมั่นในคุณธรรมความดีงามความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมมีความซื่อสัตย์จริงใจและยึดมั่นในความสุจริต คุณธรรมเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการบริหารงานทุกระดับ มีความประพฤติและจิตใจซึ่งแต่ละสังคมกำหนดและยอมรับปฏิบัติกันเช่นซื่อสัตย์อดทนเมตตากรุณาเสียสละเป็นต้นในระดับกิจการหลักคุณธรรมคือการทำธุรกิจด้วยความมีจริยธรรมทางธุรกิจซึ่งหมายถึงมาตรฐานทางศีลธรรมคุณธรรมที่ใช้กับองค์กรทางธุรกิจปัญหาจริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นกับกิจการเช่นการปกปิดข้อเท็จจริงหรือตกแต่งตัวเลขทางบัญชีเพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งการฟอกเงินการหลบเลี่ยงหนีภาษีการละเลยไม่ดูแลด้านความปลอดภัยในสถานที่ทำงานการเลือกปฏิบัติหรือมีสองมาตรฐานในการบริหารงานบุคคล

#### ๒.๑.๒ ขรവാสธรรม <sup>๔</sup> และเบญจศีลและเบญจธรรม <sup>๕</sup>

การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้การครองตนครองคนครองงาน สำหรับ การครองตน หมายถึง การที่บุคคลมีหลักยึดในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ประสบความสุข อยู่เย็นเป็นสุขในชีวิตที่ถาวรด้วยการปฏิบัติศีล ๕ ให้ครบถ้วน ถือได้ว่าเป็นคนดีแล้วยังต้องยึดหลักขรวาสธรรมคือธรรมสำหรับผู้ครองเรือ ได้แก่

**สัจจะ** คือ ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองเป็นสำคัญ และต่อผู้อื่นด้วย เช่นตั้งใจแน่วแน่ว่าจะไม่ประพฤติชั่ว เช่นไม่ดื่มเหล้าเล่นการพนัน เป็นต้น ซื่อสัตย์และจริงใจ ในที่นี้จะนำเสนอสองนัยะนัยะแรกคือ เมื่อตั้งใจอะไรไว้แล้ว ก็จริงจังต่อเป้าหมายนั้นไม่ทอดทิ้ง เพราะงานทุกอย่างในโลกนี้ทั้งงานใหญ่ งานเล็ก ล้วนต้องเจออุปสรรคด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งอุปสรรคภายในคือใจของเราเองหรืออุปสรรคภายนอก เจื่อนใจ สิ่งแวดล้อม ผู้คนรอบตัวก็ตาม,

**ทมะ** คือการฝึกตัวเอง เมื่อเราตั้งใจอะไรไว้แล้วก็ต้องฝึกตัวเองให้เพิ่มพูนตลอดเวลา เพื่อจะได้สามารถทำไปถึงเป้าหมาย รู้จักข่มใจต่อสิ่งเย้ายวนรอบกาย ฝึกตัวเอง พัฒนาศักยภาพ อย่างต่อเนื่อง,

<sup>๔</sup> ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๕๔

<sup>๕</sup> ที.ปา(ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๕๔-๓๐๓

**ขันติ** คือความอดทน ความอดทนในที่นี้มีสี่ระดับ คือ อดทนต่อความลำบากตรากตรำ อดทนต่อทุกข์เวทนา, อดทนต่อการกระทบกระทั่งและ อดทนต่อสิ่งที่เฝ้าชวนใจ หรือกิเลสซึ่งทนได้ยาก,

**จาคะ** คือความเสียสละ ทั้งสละวัตถุสิ่งของ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และสละอารมณ์ ไม่เก็บอารมณ์ขุ่นมัวไว้ในใจ ทำให้ใจเราผ่องแผ้วอยู่เรื่อย ๆ คนเราจะประสบความสำเร็จได้ต้องรู้จักจาคะ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นด้วย คนไหนที่เริ่มเติบโตในหน้าที่การงานแล้ว มีน้ำใจต่อผู้ร่วมงานรอบข้างไม่โดดเดี่ยว

**เบญจธรรม** คือหลักธรรม ๕ ประการอันเป็นคู่ของ เบญจศีล<sup>๖</sup> แต่ละข้อมีความหมายดังนี้

**เมตตากรุณา** ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และช่วยเหลือเขาให้พ้นทุกข์การไม่ทำร้ายผู้อื่นนั้นก็นับว่าเป็นคนดีแล้ว แต่ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้น ต้องเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย สังคมจึงจะสงบร่มเย็นยิ่งขึ้น

**สัมมาอาชีวะ** การตั้งใจทำมาหาเลี้ยงโดยสุจริต การหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบธรรมข้อนี้คู่กับศีลข้อสองที่ให้ละเว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ให้ คนที่ประกอบอาชีพสุจริต ขยันขันแข็งในการทำมาหากิน ย่อมยินดีกับของที่ตนหาได้เอง ไม่คิดฉกฉวยเอาของผู้อื่น, **กามสังวร** การระมัดระวังในเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ความยินดีทางกามารมณ์ การยินดีเฉพาะในคู่ครองของตนและการไม่คิดหมกมุ่นอยู่แต่เรื่องความรักความใคร่จนเกินขอบเขต การที่คนเรามีความต้องการทางเพศมีใช้ของผิดปกติแต่ต้องพึงระวังไม่ไปผิดลูกเมีย ผู้อื่น ธรรมข้อนี้คู่กับศีลข้อสาม, **สัจจวาจา** การรักษาวาจาให้ได้จริง บุชาคำจริงหมายถึง การพูดความจริง เป็นธรรมที่ใช้คู่กับศีลข้อสี่ที่ให้เว้นจากการพูดเท็จ ธรรมข้อนี้ส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักแสดงไมตรีจิตต่อกันทางวาจา การพูดความจริงนี้ รวมถึงการพูดคำสุภาพ คำอ่อนหวาน และการสื่อสารที่ตรงกับความเป็นจริงไม่บิดเบือนสื่อ, **สติสัมปชัญญะ** เป็นการฝึกตนมิให้ประมาท มีสติรอบคอบรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังทำอะไร พูดอะไร ธรรมข้อนี้คู่กับศีลข้อห้าที่ห้ามมิให้ดื่มสุราเมรัย ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามศีลและธรรมข้อที่ห้าอยู่เสมอจะเป็นผู้ที่ไม่ขาดสติ ไม่ประมาท จะทำการสิ่งใดก็จะสำเร็จได้โดยไม่ยาก และโอกาสที่จะเผลอต้มทำผิดด้วยความประมาทก็มีน้อยหรือไม่มีเลย

การให้บริการสมาชิก ด้วย การต้อนรับโดยควรแก่ฐานะการเสิร์ฟน้ำ อาหารว่างเมื่อสมาชิกเข้ามาขอรับบริการ เป็น อามิสปฏิสันถาร ได้แก่การต้อนรับด้วยสิ่งของ แก่แขกผู้มาใช้บริการ เยี่ยมเยือนถึงสหกรณ์ออมทรัพย์อย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณใครมาถึง

<sup>๖</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๖๒.

เรือนชานต้องต้อนรับ” การต้อนรับตามความสำคัญแก่ฐานะของแขก การปฏิสันถารลักษณะนี้หรือเรียกธรรมนี้ว่า ปฏิสันถาร ๒<sup>๗</sup>

### ๒.๑.๓ สุจริต ๓<sup>๘</sup>

การมีความประพฤติดีประพฤติดชอบ ๓ประการคือ ๑) กายสุจริต ความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย, ๒) วาจาสุจริตความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจาและ มโนสุจริต ประพฤติชอบทางใจคิดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งหมดรวมเรียกว่า การปฏิบัติถูกต้องตามทางแห่งกุศลกรรม ๑๐

กายสุจริต ๓ เป็นความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกายด้วยการละเว้นการฆ่าการสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล สงเคราะห์กัน, การละเว้นการแย่งชิงลักขโมย และการเอาไรต์เอาเปรียบเคารพสิทธิในทรัพย์สิน ของกันและกัน และการละเว้นการประพฤติดผิด ล่วงละเมิดในของรัก ของหวงของผู้อื่นไม่ข่มเหงจิตใจทำลายลบลู่เกียรติ และวงศ์ตระกูลของกัน

วาจาสุจริต<sup>๔</sup> เป็นความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องประพฤติดชอบด้วยวาจาได้แก่ การละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ การละเว้นการพูดส่อเสียด ยุยงสร้างความแตกแยก พูดคำที่ส่งเสริมสามัคคี, การละเว้นการพูดคำหยาบคาย สกปรกเสียหายพูดแต่คำสุภาพนุ่มนวลควรฟังและการละเว้นการพูดเหลวไหล เพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

มโนสุจริต ๓ เป็นการประพฤติดชอบทางใจคิดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจได้แก่ การไม่ละโมภ ไม่เพ่งเล็ง คิดหาทางเอาแต่ได้คิดให้คิดเสียสละ ทำใจผ่องแผ้ว, การไม่คิดมั่งร้ายเบียดเบียน หรือเพ่งมองในแง่ที่จะทำให้ลายตั้งความปรารถนาดี แม้ไม่ตรึจิต มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน และการมีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิเข้าใจในหลักกรรมว่า ทำดีมีผลดี ทำชั่วมีผลชั่ว รู้เท่าทันความจริง ที่เป็นธรรมดาของโลก และชีวิต มองเห็นความเป็นไป ตามเหตุปัจจัย

ธรรม๑๐ข้อ นี้เรียกว่า กุศลกรรมบถ (ทางทำกรรมดี) บ้าง ธรรมจริยาบ้าง อารยธรรมบ้าง เป็นรายละเอียด

<sup>๗</sup> อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๕๒/๑๒๓

<sup>๘</sup> จี.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๕๙-๒๖๐

### ๒.๑.๔ สารานียธรรม

สารานียธรรม ๖<sup>๙</sup> เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของเราทั้งหลายให้เกิดความสามัคคีปรองดองเกิดกลมเกลียวในสหกรณ์นำพาความผาสุกมาสู่สังคมส่วนรวมได้แก่ เมตตาโมกขกรรม คีตติกรรมมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกันปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข, เมตตาวิจิตรกรรม การพูดแต่สิ่งที่ดีงามด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน, เมตตากายกรรม การทำความดีต่อกันช่วยเหลือกันทางด้านร่างกายอ่อนน้อม รู้จักสัมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ทำในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันมีความเสียสละต่อผู้อื่น, สาธารณโกศล รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ รู้จักแบ่งปัน เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม, สีลสามัญญตา การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์หรือมีวินัยทางการเงิน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล, ภูมิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันเชื่อมั่นในหลักการสหกรณ์ รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่าง ของกันและกันยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

### ๒.๑.๕ ทิศ ๖

ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมเล็กที่สุด แต่การเอาใจใส่ดูแลแต่ครอบครัวของตัวเองให้เจริญก้าวหน้า ไม่เหลียวแลกลุ่มคนที่อยู่รอบข้าง สังคมของเราถึงได้อ่อนแอตลอดมาสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในปัจจุบันนี้เท่านั้นแม้ในสมัยพุทธกาลก็เป็นมาแล้วพระพุทธเจ้าจึงตรัสพระธรรมเทศนาเรื่องทิศ ๖ ในสังคาลสูตรเมื่อพรรษาที่ ๑๖ ใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนครอบคลุมไปทั่วแผ่นดินชมพูทวีปบุคคลใน แต่ละทิศปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งมีอยู่ประจำทิศได้สมบูรณ์จริงๆ แล้ว ย่อมทำให้สังคมส่วนใหญ่เจริญรุ่งเรือง

ทิศ ๖<sup>๑๐</sup> เริ่มจากตนเองเป็นแกนกลาง บุคคลอีก ๖ กลุ่ม แต่ละกลุ่มล้วนสัมพันธ์กับตัวของเขาตามฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป คือ

**ปุตตภิมทิศ** ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดาพ่อคุณแม่เป็นผู้มีอุปการคุณคนแรก ของเรา เพราะว่าท่านก้าวเข้ามารับผิดชอบต่อชีวิตของเราก่อนใครๆ ในโลก และทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นชีวิต เลือดเนื้อ รวมทั้งความเป็นคน เราได้มาจากท่านทั้งนั้น, **ทักษิณทิศ** ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคลสำคัญกับชีวิต ท่านสอนเราตั้งแต่ให้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ให้รู้จักการ

<sup>๙</sup> อด.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๑๒/๔๒๗-๔๒๘, จี.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๒๑-๓๒๒.

<sup>๑๐</sup> จี.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๔/๒๐๐

รักษาเนื้อรักษาตัวให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ตลอดจนสอนให้รู้จักการทำมาหากินท่านจึงเป็น  
 ทักขิโณบุคคล คือบุคคลที่พวกเราต้องเคารพกราบไหว้บูชา, **ปัจฉิมทิศ**ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ภรรยาหรือ  
 สามีถ้าตรงกลางเป็นผู้ชายทิศเบื้องหลังก็เป็นภรรยาถ้าตรงกลางเป็นผู้หญิงทิศเบื้องหลังก็เป็นสามี แต่  
 ถ้าตรงกลางเป็นเด็กหรือเป็นผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ทิศเบื้องหลังก็ไม่มี ไม่มีก็ต้องมีอยู่คนเดียวอย่างนี้  
 แหะเลดีแล้ว, **อุตตทิศ**ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหายที่คบค้าเป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เราข้ามพ้นอุปสรรค  
 และภัยอันตรายต่างๆในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุน ให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วย  
 เป็นทิศที่ใหญ่ที่สุดที่เราต้องเกี่ยวข้องคบหา กับผู้คน "นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน",  
**เมฆภูมิทิศ**ทิศเบื้องล่าง คนรับใช้ลูกน้องทิศนี้คอยเป็นฐาน เป็นกำลังเป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทอง  
 สำหรับเอามาใช้เป็นกองเสบียงในการหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา, **อุปริมทิศ**ทิศเบื้องบนสมณชีพราหมณ์  
 ทั้งหลายชาวพุทธก็มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจเพราะท่านเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม <sup>๑๑</sup>

ธรรมคัมภีร์ของโลก หรือโลกบาลธรรม ๒ <sup>๑๒</sup>ป้องกันรักษาโลกคือให้ดำรงอยู่โดยสันติสุข  
 ตามวิสัยของสัตว์โลกหิริแปลว่า ความละอายแก่ใจในการประพฤติดุชั้วหรินี้ทรงตัวอยู่ได้ด้วยอาการ  
 ที่กระดากอายถ้าหมดยางอายเสียแล้วก็เรียกว่าไม่มีหิริโอดตัมปะ ความเกรงกลัวหวาดกลัวผลชั่ว ไม่  
 กล้าทำเหตุชั่วบางคนเกิดความสะดุ้งอันมีความกลัวโทษเห็นภัย กลัวตนเองติเตียนตนเองได้ กลัวผู้อื่น  
 ติเตียน กลัวอาชญา กลัวทุกติแล้วไม่ทำความชั่ว บางคนพิจารณาเห็นว่า ถ้าเราทำชั่ว. ก็จักถูกติเตียน  
 ในสังคม วิญญูชนจักตำหนิรังเกียจเราหาผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ยึดถือโลกบาลธรรมนี้ประจำจิต  
 ความทุจริตในวงการสหกรณ์ย่อมไม่เกิด

เบญจธรรมหรือ กัลยาณธรรมแปลว่า ธรรมอันทำให้ผู้ประพฤติดีเป็นคนดีงาม คำว่า  
 “เบญจธรรม” แปลว่า ธรรมห้าอย่าง หมายถึงกัลยาณธรรม ส่วนมากใช้ควบกับคำว่า เบญจศีล เช่นใช้  
 ว่า “เบญจศีลเบญจธรรม” บางท่านใช้คำว่า เบญจกัลยาณธรรมพระพุทธศาสนาประกอบด้วยพระ  
 ธรรมกับพระวินัยหมายความว่าโอวาทของพระพุทธองค์แบ่งออกมีอยู่สองประเภท คือ ธรรมกับวินัย  
 เรียกรวมน่า “ธรรมวินัย” “ศีลธรรม” การรักษาศีลก็ทำให้เราเป็นคนดีได้แต่เป็นเพียงคนดีขั้นต้น คือดี  
 ที่เป็นคนไม่ทำความชั่วเท่านั้นเองอย่างคนเว้นจากการฆ่าสัตว์ซึ่งเรายอมรับกันว่าเป็นคนมีศีลถ้าคนผู้นี้  
 เดินเล่นไปตามริมคลอง เห็นเด็กตกน้ำกำลังจะจมน้ำตายถ้าจะช่วยเหลือเขาก็ช่วยได้แต่ไม่ช่วย กลับยืน มือ  
 ก็ทอดกอดอยู่เฉย ๆ ถือว่าตัวไม่ได้ฆ่า ศีลบริสุทธิ์อยู่ แต่เขาเป็นคนไม่ดี เพราะคนดีจะต้องรู้จักเว้นจาก

<sup>๑๑</sup>ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒-๒๑๘

<sup>๑๒</sup>อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๘/๖๓

การฆ่าคนด้วย และรู้จักช่วยชีวิตคนด้วยฉันใดก็ตามการบริการสหกรณ์เมื่อประพฤตินัยในการบริหารแล้วย่อมต้องประพฤติธรรมให้ถึงพร้อมด้วย

## ๒.๑.๖ ทัศนคติที่มีต่อประโยชน์

ทัศนคติที่มีต่อประโยชน์<sup>๑๓</sup> เป็นหลักธรรม ๑ ใน ๓ ของ ประโยชน์ ๓ ในพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับกิจการสหกรณ์ควรยึดถือที่สุดได้แก่ ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง หรือเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทัศนคติมี ๔ ประการเนื่องจากอรรถ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่า ทัศนคติมี ๔ ประการ ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นเพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการประกอบกิจการ เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงาน, อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม, กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคบชั่ว สมาคมกับผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย ไม่ให้ผิดเคือง รู้จักบริหารรายได้ของตนให้เหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

## ๒.๒ หลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล หรือ Good Corporate Governance (เรียกสั้น ๆ ว่า CG) เกี่ยวข้องกับทุกระดับ ตั้งแต่ระดับตัวบุคคล สังคม กิจการ จนถึงระดับประเทศชาติ ในระดับของกิจการ เรียกว่า “บรรษัทภิบาล” ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแปล CG อย่างเป็นทางการว่า “การกำกับดูแลกิจการที่ดี” ระดับภาครัฐ อาจใช้คำว่า “ธรรมรัฐ” หรือ “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ไม่ว่าจะนำ CG ไปใช้ที่ใด หรือในระดับใด แนวทางและหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลคล้ายคลึงกัน คือ การตั้งอยู่ในความถูกต้องและเป็นธรรม สังคมชุมชนก็จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หน่วยงานหลายแห่งทั้งในระดับสากลและภายในประเทศได้กำหนดหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลไว้ ดังอย่างเช่น ธนาคารโลก องค์การสหประชาชาติ องค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (หรือ OECD : Organization for Economic Co-operation and Development Centre) ตลาดหลักทรัพย์ แห่ง

<sup>๑๓</sup> อนุฎก อ. ๓/๓/๑๑๔, อนุฎก ฎีกา. ๓/๓๐/๑๒๘

ประเทศไทย เป็นต้นสำหรับหลักการพื้นฐานของธรรมาภิบาลที่จะกล่าวถึงนี้เป็นหลักการของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ ตามด้วยหลักการที่นำเสนอโดยคณะกรรมการเพื่อพัฒนาระบบการกำกับดูแลกิจการที่ดี ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยแนวปฏิบัติตามธรรมาภิบาลสหกรณ์ การส่งเสริมธรรมาภิบาลในสหกรณ์เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สหกรณ์จัดกระบวนการบริหารจัดการเพื่อการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล คุ่มค่าโดยประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดให้สหกรณ์ที่ดีต้องยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ ประกอบด้วย

๒.๒.๑ หลักนิติธรรม (The Rule of Law) คือการที่สหกรณ์กำหนดข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพและเป็นธรรมกับทุกฝ่ายในสหกรณ์ และยึดถือใช้บังคับเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเป็นที่ยอมรับของมวลสมาชิก เช่น การกำหนดระเบียบที่ครบถ้วน ครอบคลุมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นั้นๆ ด้วย

๒.๒.๒ หลักคุณธรรม (Morality) หมายถึง การยึดมั่นความถูกต้องดีงาม ซึ่งทั้งฝ่ายจัดการ คณะกรรมการดำเนินการและหมู่สมาชิกสหกรณ์ต้องปฏิบัติงานในสหกรณ์ของตนอย่างเต็มความสามารถ เห็นประโยชน์ส่วนรวมของสหกรณ์เป็นสำคัญ มีการกำหนดจรรยาบรรณในสหกรณ์ และถือปฏิบัติอย่างจริงจัง และส่งเสริมยกย่องผู้กระทำความดี เช่น เจ้าหน้าที่สหกรณ์ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตามระเบียบ ข้อบังคับด้วยความซื่อสัตย์สุจริต, กรรมการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมทั้งแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

๒.๒.๓ หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยพัฒนาวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์ที่โปร่งใส มีการกำหนดขั้นตอนการให้บริการที่ชัดเจน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ เช่น จัดทำงบการเงิน, รายงานกิจการเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ให้สมาชิกรับทราบผลการดำเนินงานของสหกรณ์

๒.๒.๔ หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง สหกรณ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แก่กรรมการ ฝ่ายจัดการ และสมาชิก ได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ เสนอความคิดเห็น การตัดสินใจ

เพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงความผาสุกของส่วนรวม รวมถึงร่วมรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของ สหกรณ์ด้วยเช่น กำหนดช่องทางการรับความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ หรือสมาชิกสหกรณ์

๒.๒.๕ หลักความรับผิดชอบ (Responsibility and Accountability) ทุกฝ่ายในสหกรณ์ จะต้องตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลจากการกระทำของตน รวมถึงไม่ เพิกเฉยต่อปัญหาสาธารณะและการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อสังคม เช่น กรรมการต้องรับผิดชอบต่อ ความเสียหายที่เกิดขึ้น เมื่อมีการพิสูจน์ได้ว่าเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาท หรือไม่ ปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ เป็นต้น

๒.๒.๖ หลักความคุ้มค่า (Cost – effectiveness or Economy) เป็นการจัดการ ทรัพยากรในการบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีระบบการควบคุม ภายในที่ดีมีแผนงานที่ส่งเสริม สนับสนุน การประหยัดพลังงาน ลดค่าใช้จ่าย เช่น การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ควรพิจารณาถึงประโยชน์ของการนำมาใช้งานอย่างสมเหตุสมผลไม่ควรซื้อดีเกินใช้งาน เพราะนอกจากราคาแพงแล้วยังใช้งานไม่คุ้มค่าอีกด้วย

แนวคิดของกระบวนการสหกรณ์คือการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการช่วยเหลือซึ่งกันและ กันระหว่างสมาชิกสหกรณ์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ประการ<sup>๑๔</sup> คือ ความ พอประมาณ อันหมายถึงการความเป็นอยู่ที่ดีต่อความจำเป็น เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ของ สมาชิกไม่ฟุ้งเฟ้อใช้จ่ายใช้สอยเกินความจำเป็น, ความมีเหตุผล การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ตามหลัก วิชาการ ระเบียบข้อกฎหมาย และศีลธรรม และ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สมาชิกสหกรณ์ต้องเตรียม รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากสถานะทางเศรษฐกิจ การบริหารงานสหกรณ์จึงเป็นการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันไม่แสวงหาประโยชน์ คือ กำไรเหมือนกับธุรกิจการเงินอื่นๆ

<sup>๑๔</sup> สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง  
สู่ ๒ ทศวรรษ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.

### ๒.๓ การสังเคราะห์หลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล

| หลักธรรมในพระพุทธศาสนา                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | ธรรมาภิบาลสหกรณ์   |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|------------|---------------------|------------|--------------------|----------|-------------------|---------|--------------------|--------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>อริยทรัพย์ ๗</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ศรัทธา ความเชื่อในหลักการสหกรณ์</li> <li>- ศีล รักษากาย วาจา ใจ ของตนให้</li> <li>- หิริ ความละอายต่อบาปและการทำความชั่วของตน</li> <li>- โอตตัปปะ เกรงกลัวต่อบาปและความชั่วของตน</li> <li>- พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษา ระเบียบข้อบังคับ</li> <li>- จาคะ เสียสละ เอื้อเฟื้อช่วยเหลือเพื่อนสมาชิก ปัญญา ความรู้และความเข้าใจในเหตุ</li> </ul> <p><b>ฆราวาสธรรม ๔</b></p> <p>สัจจะ ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง และ ผู้อื่น</p> <p>ทมะ ฝึกตัวเอง พัฒนาศักยภาพ อย่างต่อเนื่อง</p> <p>ขันติ ความอดทน ต่อความลำบากตรากตรำ.</p> <p>ต่อทุกขเวทนา, ต่อการกระทบกระทั่งและ</p> <p>อดทนต่อกิเลสสิ่งที่ย่ำแย่</p> <p>จาคะ ความเสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น</p> <p><b>เบญจศีล (ศีล ๕) – เบญจธรรม</b></p> <table border="0"> <tr> <td>เว้นจากการฆ่าสัตว์</td><td>เมตตากรุณา</td></tr> <tr> <td>เว้นจากการลักทรัพย์</td><td>สัมมาอาชีพ</td></tr> <tr> <td>เว้นจากการผิดในกาม</td><td>กามสังวร</td></tr> <tr> <td>เว้นจากการพูดเท็จ</td><td>สัจจาจา</td></tr> <tr> <td>เว้นจากการดื่มสุรา</td><td>สติสัมปชัญญะ</td></tr> </table> | เว้นจากการฆ่าสัตว์ | เมตตากรุณา | เว้นจากการลักทรัพย์ | สัมมาอาชีพ | เว้นจากการผิดในกาม | กามสังวร | เว้นจากการพูดเท็จ | สัจจาจา | เว้นจากการดื่มสุรา | สติสัมปชัญญะ | <p><b>หลักนิติธรรม</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ยึดถือข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์</li> <li>- คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพและเป็นธรรมกับทุกฝ่ายในสหกรณ์</li> <li>- ใช้บังคับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค</li> </ul> <p><b>** เมื่อพิจารณาหลักนิติธรรมกับอริยทรัพย์แล้ว</b></p> <p>ศีล ศรัทธา และพาหุสัจจะ จะเป็นธรรมะหลัก ส่วนหลักธรรมอื่นเป็นส่วนเอื้อเฟื้อ</p> <p><b>หลักคุณธรรม</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- การยึดมั่นความถูกต้องดีงาม</li> <li>- ประโยชน์ของสหกรณ์เป็นสำคัญ</li> <li>- ปฏิบัติจรรยาบรรณสหกรณ์อย่างจริงจัง</li> </ul> |
| เว้นจากการฆ่าสัตว์                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | เมตตากรุณา         |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| เว้นจากการลักทรัพย์                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | สัมมาอาชีพ         |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| เว้นจากการผิดในกาม                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | กามสังวร           |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| เว้นจากการพูดเท็จ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | สัจจาจา            |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| เว้นจากการดื่มสุรา                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | สติสัมปชัญญะ       |            |                     |            |                    |          |                   |         |                    |              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

| หลักธรรมในพระพุทธศาสนา                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ธรรมาภิบาลสหกรณ์                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>สุจิริต ๓</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- กายสุจิริต ๓</li> <li>- วาจาสุจิริต ๔</li> <li>- มโนสุจิริต ๓</li> </ul><br><p><b>สาราณียธรรม ๖</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- คิตติ การมองเห็นในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน</li> <li>- การพูดแต่สิ่งที่ดีงามด้วยความรักความปรารถนาดี ให้กำลังใจกันและกัน</li> <li>- ช่วยเหลือกัน รู้จักสัจมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน เสียสละต่อส่วนรวมและผู้อื่น</li> <li>- สาธารณโภคี ปันประโยชน์ด้วยความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน</li> <li>- ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ หรือมีวินัยทางการเงิน</li> <li>- มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันเชื่อมั่นในหลักการสหกรณ์</li> </ul> | <p><b>หลักความโปร่งใส</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไว้วางใจซึ่งกันและกัน</li> <li>- ดำเนินงานของสหกรณ์ที่โปร่งใส</li> <li>- กำหนดขั้นตอนการให้บริการ</li> <li>- เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร</li> <li>- ตรวจสอบได้</li> </ul> <p>หลักความโปร่งใส มีองค์ประกอบด้วยธรรมพื้นฐานของมนุษย์หรือธรรมะเครื่องทำผู้ประพฤติให้เป็นมนุษย์เป็นข้อปฏิบัติต่อกันในระหว่างมนุษย์ เรียก มนุษยธรรม ได้แก่ ศีลห้า หรือเบญจศีล เปรียบเทียบได้กับวินัยในตนเองก่อน</p><br><p><b>หลักการมีส่วนร่วม</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- เปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย</li> <li>- เสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ</li> <li>- ร่วมรับผิดชอบผลการดำเนินงานสหกรณ์</li> </ul> <p>การมีส่วนร่วมกับธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล</p> |

| หลักธรรมในพระพุทธศาสนา                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | ธรรมาภิบาลสหกรณ์                                                                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ทศ ๖</b><br>- ทศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา พ่อคุณแม่<br>- ทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์<br>- ทศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย<br>- ทศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาหรือสามี<br>- ทศเบื้องบน สมณะพราหมณ์ทั้งหลาย<br>- ทศเบื้องล่าง คนรับใช้<br><br><b>ทฤษฎีธัมมิกัตถะ</b><br>- ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร<br>- ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้<br>- คบคนดี ไม่คบคนชั่ว<br>เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย | <b>หลักความรับผิดชอบ</b><br>- ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่<br>- มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่<br>- รับผิดชอบต่อผลจากการกระทำของตน<br><br><b>หลักความคุ้มค่า</b><br>- จัดการทรัพยากรในการบริหารจัดการ<br>- ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด<br>- มีระบบการควบคุมภายในที่ดี |

หลักพุทธธรรมที่มีในพระไตรปิฎกมีมากมายหลายหมวด สิ่งสำคัญและจำเป็นของกระบวนการสหกรณ์ คือ ศรัทธา ธรรมตัวแรกของหมวดอริยทรัพย์ ๗ ซึ่งนำมาเป็นรากฐานสมาชิกสหกรณ์รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายจัดการ คณะกรรมการดำเนินการต้องมีความศรัทธาในวิถีทางสหกรณ์ ต้องเชื่อว่าสหกรณ์คือทางรอดของสังคมไทย ในการบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์และการบริหารอื่นๆ อีกมากมาย ที่ยกมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่กรมส่งเสริมสหกรณ์นำมาใช้ในการส่งเสริมให้สหกรณ์ออมทรัพย์หรือสหกรณ์อื่นๆ กำหนดให้เป็นหลักธรรมาภิบาลในการบริหารสหกรณ์ ให้มีประสิทธิภาพยังผลต่อมวลสมาชิกและความมั่นคงของกระบวนการสหกรณ์

การบริหารงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๒ มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการ ๕ คน จำแนกเป็นข้าราชการตำรวจช่วยงาน จำนวน ๓ คน ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้จัดการ, ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่บัญชี และเจ้าหน้าที่ธุรการ เป็นข้าราชการบำนาญ ๑ คน ตำแหน่ง ผู้จัดการ และเป็นบุคคลภายนอกที่บรรจุเข้ามาทำหน้าที่ เจ้าหน้าที่บัญชี ๑ คน เจ้าหน้าที่ทั้ง ๕ คนมีหน้าที่ให้บริการสมาชิกที่เข้ามาติดต่อทำธุรกรรมการเงินไม่ว่าจะฝาก ถอนเงิน การยื่นกู้เงินกู้ฉุกเฉิน หรือกู้เงินสามัญ ในคำขอกู้เงินทั้งสองประเภท ฝ่ายจัดการต้องนำหลักฐานพร้อมข้อมูลการชำระหนี้ของสมาชิกให้คณะกรรมการเงินกู้ประชุมพิจารณาอนุมัติแล้วนำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการประจำเดือน

รายงานให้คณะกรรมการดำเนินการทราบ หน้าที่ของฝ่ายจัดการทั้งหมดต้องอาศัยหลักพุทธธรรมมา เกื้อกูลหากฝ่ายจัดการขาดไว้หลักพุทธธรรมแล้วการดำเนินการของคณะกรรมการอาจมีข้อบกพร่อง สร้างความเสียหายต่อสหกรณ์ออมทรัพย์ ฝ่ายบัญชีเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการอยู่รอดของสหกรณ์ หากฝ่ายบัญชีไม่มีเบญจศีล เบญจธรรมเป็นทุนแล้วอาจทำให้เกิดช่องทุจริตได้ ผู้จัดการเป็นบุคคลที่ต้องใช้หลักการบริหารจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการ

ด้านคณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ควบคุมฝ่ายจัดการในการดำเนินการให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดตามมติที่ประชุมใหญ่ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์เห็นชอบ คณะกรรมการจะต้องมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้งการตัดสินใจอะไรก็ตามเป็นไปตาม กระบวนการประชาธิปไตยใช้เสียงข้างมาก ความบกพร่องเสียหายมักจะไม่ค่อยพบ สิ่งที่สำคัญและที่ ถูกมองข้ามคือ สมาชิกสหกรณ์เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้สหกรณ์มั่นคงหรือไม่ หากสมาชิกมีหลัก พุทธธรรมโดยเฉพาะอริยทรัพย์ คือมีศรัทธาในสหกรณ์แล้วมีความรักดีต่อสหกรณ์ กิจการของสหกรณ์ ย่อมเจริญรุ่งเรืองมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นเกื้อกูลต่อสมาชิกอื่น แต่ถ้าหากสมาชิกไม่มีศรัทธา ด้วย ความรู้หวังเพียงว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ต้องตอบสนองความต้องการกู้เงินให้เพียงอย่างเดียวสหกรณ์ ย่อมดำเนินกิจการไปด้วยความยากลำบาก และอาจประสบความเสียหาย สมาชิกอีกเช่นกันหากไม่ ตระหนักรู้ในการเลือกสรรคณะกรรมการดำเนินการ ใช้ระบบรุ่น พรรคพวกในการเลือก คณะกรรมการหากได้คณะกรรมการที่มีความรู้หรือแสวงหาความรู้มาเพื่อดำเนินกิจการ สหกรณ์นั้น ย่อมมีความมั่นคง กิจการสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจตระเวนชายแดนภาค ๒ แม้จะผ่านเกณฑ์ ธรรมนูญของกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่ด้านสมาชิกควรต้องได้รับความรู้และสร้างศรัทธาต่อสหกรณ์ อีกพอสมควร